

Almanach

För Året

Efter Frälsarens Christi Födelse,

1803.

Till STOCKHOLMS Horizont,
Belägen vid 59 grad. 20½ min. Polhögd.

Efter Hans Kengl. Maj:ts
Nädigste Stadgande utgifwen
Af Dessa Wetenskaps: Academie.

Sol: förm.
den 17 Aug.

STOCKHOLM,
Tryckt hos JOHAN PEHR LINDH.

Er. säljes häft. och skurit för 1 fl. 4 r. Kopp. fl. eller R. g: m.

Kort Berättelse,

Huru Ladugårds-pigan Stina Persdotter,
i några år och åfwen sistledne Winter,
ansat och stillat Kreaturen wid Mjölst a
Gård, i Stockholms Län och Gottröra
Socken.

Stina har i synnerhet 3 egenskaper, fromhet,
snygghet och sitt: Den fromhet, med hvilken
hon ansar Kreaturen, gbr att de åco alla så trågna
ester henne, att de gå från båsta fbd a fdr att följa
henne. Jag har med fdrundran märkt, huru de wisa
sin glädje wid hennes ankomst, huru de alla hafwa
bgonen på henne, så länge hon är närvarande, och
haru de wisan saknad, så snart hon gått ifrån dem.
Med brdd, eller rå Potates, efter tillgång, som
hon gifwer dem, oftast ur händerna, har hon i syn-
nerhet fått dem så spaka och lärliga. Hon är så
snygg, att hon aldrig mjölkar utan med väl ren-
tvättade händer, och om wintren går ingen dag
förfbi, som hon ej borstar korna med torra wistor, och
när de warit ute i snö eller rågn, torkar och gnider
hon dem väl, med groft ylle, hwarigenom de hållas
alltid glänsande. Minst 2 gånger hwar dag fos-

par

par hon kohu'et, så att tak och väggar hållas fria
från damb och spindelvåf, gddsel-gången beskrde
hon straxt efter måningen med hackett granris
eller krubbwak; hon ströt flitigt under korna
så att de ligga väl och snygt. I foder-gången
lemnar hon intet spilt, och när det är orent
väglag, ömsar hon stor, innan hon bdrjar sill-
ningen. Mjölk-kärlen håller hon ganska välrena
och fria från syra, med en lag kokad på libbsticca,
bill, eklf och entis. Hon silar upp mjölklen i många
wida flata bunkar, till $1\frac{1}{2}$ kgst 2 tums djuplek och
ställer dem om wintren i wärme och om sommarn i
swalka, hwarigenom gräddan besödros och mycket
smör erhålls. Hennes sitt består egentligen i
Kreaturen's estersyn, ans och sättning, hvar till
hon har en ovanlig häg, därfsbre försommar hon
likväl icke sina öfriga syslor och är altid glad i sit
arbete. Man må åfwen berätta, som en stor dygd
hos henne, att hon är ovanligt aktksam om elden:
Hon bär aldrig bart ljus, aldrominst eldfol mel-
lan flickor, utan har altid sin handlyfta hel cd klar
att den ej behöfver öppnas under syslorna i Ladu-
gården, den hon åfwen, fdr alla obehöriga per-
soner, håller tillslängd. Hon mjölkar med len hand,
som det kallas, och kommer aldrig åt spenarne med
naglarne; men sidter juret flere gångor upåt,
lissom

liksom kalfwen når han patak, och altid mjölkar
hon så länge någon droppa kommer. Hennes ords-
språk är: att man kan skämma den bästa fö, om
man ej mjölkar väl ur, och att man, genom mjölk-
ningen, mycket kan bättre en dålig. Wintrarne
1796 och 1797, slet hon, det som här är vanlig still-
nings ordning, 4 sommarlas hō, torkade unges-
fär 96 lissp. för hvarje fö, utom tilräckligt halm,
agnar och bås, 3 lissp. Vintermjölk, eller i brist därför
af 4 lissp. blandslad, mjölk och sämre salt efter till-
gång, till förpel; Hon hade då sief i bōjan af
foder-gången, där hvet från stullen nedslipper,
inrättat en liten vågskål, af en tunn brådlapp,
med 4 snören & ena ändan af en fäpp, och bundit
en sten om 6 marker i den andra, därmed vågde hon
behändigt hvarft fodergif, till des hon snart genom
wanan, tog 6 marker i gifvet utan att, mer än
gansta sållan, till sin efterrättelse försöka det på sin
våg. Ett sådant gif hō gaf hon hvar fö om midda-
gen efter vattnet; om eftermiddagen gaf hon hvar
fö ett åmbare förp och till nattfoder halm. Om mor-
gonen stillde hon den halm, som hon dragit under sig,
från den ännu åtliga, hvilken hon väl upblandade
med hō, 6 marker åt 3 fö, och gaf dem mera
friß halm samt på förmiddagen hvardera ett åmbare
förp. Den obugliga halmen bär hon dels till swina-
läge, dels till stöd under fären.

Wint-

Wintren 1798 fec hon 3 sommarlas hō åt hvar
fö; Hon gaf då dem i stället för morgonhöt, halm
och 2 åmbare förp förmiddagen. Sörpe: bestod af
agnar och bås, med varmt watten, litet salt och ett
par göpnar mjölk till hvarft åmbar, hvarigenom åtgick
ganska n fra 5 lissp. hafrebländad vicker för hvar fö.

Stillningen, säger hon, kan icke förestiswas
allmåne; ty ju mera kreaturen erhålla af god föda
ju förra affastning gifwa de, och, vid en mål bes-
tåld Ladugård, bör ingen annan regel vara vid
stillningen än, att intet af födan kommer osörs-
tådt i gäddseln; hvarfsöre gifven icte hitta vara
för floræ utan tilldelas kreaturen oftare ombute af
flere slags halm, hō och förp, samt stundom lsf och
torra agnor. Om Råghalmen är grof, och tröstad
med slaga, bör den bråkas, hvilket ster med vanlig
linbråka; att skära den till lång hacelse är åfwen
nyttigt.

Gistledne winter 1799, då hibristen war
ewanlig, och då hōt likwäl funde mindre sparas
åt de öfrige kreaturen, fec hon ej mer än ett som-
marlas hō åt hvar fö. Hon delte då det wanliga
gifvet af 6 marker, åt 3 flycken, fölede en liten
tapp åt hwardera på halmen, så mycket blott att de
stodo stilla i båset vid inflasningen efter vattnina-
gen, som en gång hvar middag ster ur en sprin-
gång, hvil-

hwilken häll watten hela den torra starka vinstren.
Ett löst gifwer i allan, tioct beklädt med halm, som
ett litet tak, gjorde att vattnet ej blef fbr fullt. De
öfriga Kreaturen vattnades 2 gårgor om dagen och
werö åfwen alla frilla. Värmt watten nyttjar
hon allenoft till sbrpet, men gifwer aldrig förrän det
swalnat. Af sbrplagen gifwer hon mer åt forna
ester, än före klasningen. Morgan och aften gaf
hon torna torr halm och sbrp, som utgjorde nästan
deras enda föda; deraf tilldelte hon dem ordentlis-
gen 4 åmbare hwarbera om dagen. I sbrpkaret
blundades, utom agnor och bås, hbsmål, skuren
wickerhalm, och ärthalm, afrepadt lsf, åfwen det lsf
som om hbsien affallit eah å gräswall tidigt blifvit
sammanräffadt hemfördt och torfad, hakelse, lsf
och Remässa; allt omrördes väl och, vid giftringen,
iblandades några näfvar vidermjdl samt litet salt
i hwart åmbar. Torslade näslor, rosblad, Potas-
tes-blad, och hvarje handa dylisa kräden ur trät-
gården, hwilka om hbsien förgfälligt samlades, ut-
gjorde, så lärge de warade, en god beständedel af
sbrpet. Hon gaf åfwen forna ett par gånger i we-
kan granris, efter Wallenstens ått tillagadt, och
werkstälde det så mycket håldre, som hon såg att alla
Kreaturen åto sjelfwe färstt ris, som fanns till
myckenhet hemfördt på Ladugården. Nämnde wins-

ter åtgeck något gifwer 11 Lipp., dels wider dels
blandsäds-mjdl fbr hvar fo.

Fodret på skullen, ware sig hō eller halm, täl
hon aldrig liggande utspridt; då deri trampas blir
det smutligt och osmakligt fbr Kreaturen; hon tas
ger därfore fodret undan fbr sig ester hand, så att
höbingen står som en wdag, hvaraf dagliga behöf-
vet hämtas förr vid foten och så uppsbre. Hon låg-
ger aldrig någon fo i fining, utan mjölkar så länge
hon gifwer mjölk före klasningen. Hon fördämmer,
åfwen med rätta, den fbrderliga osed att minsta
födan fbr kon före klasningen, i galen fruktan för
deraf följande swär bbrd; snarare fbr hon wifters
mjölet på sbrpet fbr nära tunga for, och gifwer dem
dagligen hafreibröd när det beståe. När någon fo
stäl klaswa, hwilken tid hon väl sänner i följd af
sin anteckning, den dag kon tagit ore, haddar hon
väl under henne, åfwen ett stycke biffbr kon, med
torr halm; annan hjelp vid detta tilfälle påstår
hon wara oftast stadlig. Men då någon fo har myc-
ket svårt fbr att klaswa, gifwer hon henne in några
små rödlobkar och hjelper war samtid till att draga fram
klaswen under wårkarne. Om den så fallade liss-
bbrden olyckligt följer med efter bbrden, försår hon
att genast instoppa den i sit läge; will den åter ut-
falla, sys före med ullgarn, och kon gifwes hafreibrdb
och

och fint tort hb, tills hon blir frist igen. Nyburen
ko bestas ejest mäst eller hafremalt några gif, och
fåppes ej ur huset på ett par weckor. Kalfwarne,
pålägge=kalfwarne i synnerhet, så di, hvilket alt
mer widtages af goda hushållerskor, som icke hafwa
så ibnande mjölk=affätning, att kalfwens upfö-
conde, kan ske an=ars utan förlust. Hon pålägger kalf-
war hälst om sommarn; de få då, med sina mbo-
drar, gå i särskilda hagar, och bliswa ojämfsörligt
söbre och wackrare än de på annat sätt upfödde.
Om hösten vänjer hon dem vid att åta bröd, wicker,
Roswor, Potates, kålblad och om vintern hb,
sin halm och sörp. Om sommarn dår på hällas unga
Qwigorna i särskild hage, där de en gång hvar
dag få färst flöfwer eller wicker. Ung=tjurarne samt
ox=kalfwarne, som då utstårak, gå i bete bland drag-
oxarne; all ung=boskapen hemdrifswes hvar astion
och klaswas öfwer vatten i sina bös, där de för sig
finna ett litet qif färst flöfwer eller wicker. De
kalfvar, som ej sådi, hbra li=wäl af modren först väl-
sökas rena, innan de tagas ifrån henne, och så
så=mjölk en väl spenwarm. Om kalfwen ej får
njuta den, och om mjölter falnar, innan den gif-
wes, får kalfwen löst lif och döden. Tjuren släp-
pes icke till son, förrän hon visar sin längtan, och
Qwigorna aghållas till 3:de året. Om sommarn

är Stina mycket mon om Kreaturens wattening,
och lockar dem hälde med sig lång w.g dagligen till
frist watten, än att hon tillåter dem törfa och, ur
grunda gropar, dricka orent och med mastfrön up-
földt watten, som grundlägger de flesta Kreaturs
sjukdommar.

När Kreaturen få tillräcklig god föda och rent
watten samt ansas väl, blifwa de fällan sjuka. De
böra ej tidigt wallsläppas om våren, icke eller
för länge få gå i bete om hösten, aldrominst
under falla och rågniga nätter. Hösten och våren
tillser Stina att ömseningen af det saftiga och torra
föret sker småningom, blandas i begynnelsen
väl tillsammans, och gis wes Kreaturen då god
halm, hälst därtill sparad wicker=halm om nät-
terna. De vanligaste Kreaturs åkommor botar
hon hself, efter omständigheterna, med Tobaks-
flässir, Spitsglas = lefwer, äderlåtning, hank.
Swulnader fördelas med sjuden humbla och ut-
värtes sår läkas med Salipetter-lut eller Ter-
pentin. Våta medicamenter, dels Bränwin med
Salipetter eller med stöt R:ut, dels Riga=bals-
sam, gifwer hon alltid upblandad med urin i en
vanlig buteli, ur hvilken blandningen om-
söwalpad hälles båst i Kreaturets hals, under
det des hufwud af en stark karl upphålls. Puls-
wer

wer gifwer hon inlegd i en liten strut af tryckspapper, fastad vid en vässad bäljig Björk- eller idqwist, som nedrånnes i Kreaturets hale, där struten släpper stickan. Vid sådana tillfällen gifwer hon alcid det suka Kreaturet hafrebröd, hvarvid det är vändt. Munn-rånsning finner hon ofta nödig, häst där Kreaturen få drack, hvilken aldrig bär gifwas annorledes, än på sötpet eller upblandad med watten. Först följer gifwer hon, häst blandad med annat gräs, hb eller baln, ejest kunna Kreaturen deraf må illa och få utsot. Vicker än mindre farlig är den tills vicker-återna bärja mogna, då den sedan är en aldeles otjenlig föda för boskapen, emedan återna svälla i tarmarna, spränga dem och försaka fäder död. Men vickern tröstad och manlen är, jämte hastran, förtäffelig till Kreaturs bröd, då allens Rögmjöl fördras så mycket, att degen håller ihop vid bakningen.

Spansta Fären sällar Stina manligt med $\frac{1}{2}$ las hb, $\frac{1}{2}$ las hwe halm, $\frac{1}{2}$ las vårsädde halm, hvaraf vitter-halmen är så god som hb, och 60 kårvar lbf för hvardera, lamben inberänade. Deras hus får aldrig vara varmt. Hon fösset ut dem på Ladugården, medan föddan lägges i häckarne, hvarigenom smolt i ullen förekommes.

Hon

Hon vattnar dem dagligen. Om sommarn beta de i Trädgårdet; men släppas ej väl förrän daggen afbläst. Gleke, salta och beffa fäder, i synnerhet malört, humbleblad, elknopp och väl bergadt lbf, äro för fären så hälsosamma att inga andra medel behöfwas före det 7:de året, då färet bär afyträss.

Swin-kreaturen har hon väl framförd flera år utan drack. Rägagnar, lbf-säd, vicker och ett slags surkål af allahanda Trädgårds- och fidsksaffärden jämte andra syrliga fäder, i synnerhet öknnar och surnadt dricka, samlar hon åt dem med noggranhet. Swin-kreaturen fördra öfver vintern varmt hus och snuggt läge af torr halm. På detta sätt vårdade och ställade Stina ensam ifven fästledne winter 14 Kor, 60 spansta Fär och 10 Swin utom små-kreatur Gås och Höns. Hon förrättade därjämte de insynslor och den spän nad och väfnad som henne ålliga.

Alla Kreaturen hafwa i sommar mitt väl och hon har denna höst fått 4 las godt hb till hvar Ko.

Vångsjöberg den 24:de October 1799.

Enligt